

Το σχολείο στη δημοκρατία, η δημοκρατία στο σχολείο

Πρακτικά ΙΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου
της Παιδαγωγικής Εταιρείας της Ελλάδος

—

Επιμέλεια: Σταυρούλα Καλδή, Ιωάννης Ρουσσάκης, Βασιλική Τζίκα,
Μαρία Χατζή, Κωνσταντίνος Μαλαφάντης

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΙΣΤ΄ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α΄ ΤΟΜΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σταυρούλα Καλδή
Ιωάννης Ρουσσάκης
Βασιλική Τζίκα
Μαρία Χατζή
Κωνσταντίνος Μαλαφάντης

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΙΣΤ΄ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α΄ ΤΟΜΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σταυρούλα Καλδή
Ιωάννης Ρουσσάκης
Βασιλική Τζίκα
Μαρία Χατζή
Κωνσταντίνος Μαλαφάντης

ΒΟΛΟΣ 2022

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΙΣΤ΄ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

«Το σχολείο στη δημοκρατία,
η δημοκρατία στο σχολείο»

Βόλος 2022

Επιμέλεια: Σταυρούλα Καλδή, Ιωάννης Ρουσσάκης, Βασιλική Τζίκα, Μαρία Χατζή, Κωνσταντίνος Μαλαφάντης

Φιλολογική επιμέλεια: Βασιλική Τζίκα, Μαρία Χατζή

Σχεδιασμός & σελιδοποίηση: Χαρίκλεια Ξουράφα, Δήμητρα Κομνηνού

© **Copyright:** Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2022

ISBN SET 978-960-9439-77-0

ISBN 978-960-9439-78-7

**Πανεπιστημιακές
Εκδόσεις Θεσσαλίας**

Παγασών 99 - Κωνσταντά
383 333 Βόλος
Τηλ.: 24210 74641, 41842
<http://press.uth.gr>
e-mail: press@uth.gr

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή των κειμένων ή της εικονογράφησης της παρούσας έκδοσης χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και των συνεργατών του τόμου.

Διερεύνηση του δημοκρατικού κλίματος σε δημοτικά σχολεία και η σχέση του με την κατανεμημένη ηγεσία, το καινοτομικό κλίμα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών Ευστάθιος Ξαφάκος, Βασίλειος Σταυρόπουλος, Σταυρούλα Καλδή, Αλεξάνδρα Σταυριανουδάκη, Βασιλική Τζίκα, Αικατερίνη Βάσιου, Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης	260
Η διαδικασία επιλογής διευθυντών και οι επιπτώσεις της στη δημοκρατική σχολική κουλτούρα: συμβολή στη συζήτηση για τη δημοκρατική λειτουργία του σχολείου Επαμεινώνδας Παναγόπουλος, Διονυσία Κούλη, Ιωάννης Καμαριανός	273
Η 'φωνή' των μαθητών (γνηγνών ή μη) της Ε' και Στ' τάξης του δημοτικού σχολείου για πτυχές της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας Βασιλική Τζίκα, Σταυρούλα Καλδή, Χρήστος Γκόβαρης	284

Θεματική Ενότητα 3

Κρίση της δημοκρατίας και σχολική εκπαίδευση: Όψεις και απόψεις 297

Ο διδασκαλικός κόσμος μπροστά στη μεγάλη κρίση του εμφυλίου: Προσπάθειες υπεράσπισης ενός δημοκρατικού σχολείου Γιώργος Γαλάνης, Παυλίνα Νικολοπούλου	299
Εκπαίδευση στις ιδέες του κοσμοπολιτισμού με όχημα το μάθημα της ιστορίας Μαρία Μαυρομάτη	309
Η Κριτική παιδαγωγική στην νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση Μαρία Νικολακάκη	321
Νεοφιλελεύθερα ιδεολογήματα ενάντια στη δημοκρατία στην εκπαίδευση Βασίλειος Ντακούμης, Ανδρονίκη Ρηγάκη, Ιωάννα Ντακούμη	332

Θεματική Ενότητα 4

Παιδεία του πολίτη και εκπαίδευση 341

Καλλιέργεια δεξιοτήτων ζωής και διαμόρφωση ενεργών πολιτών: η συμβολή των γονέων Βασιλική Αρβανίτη, Κωνσταντίνα Τσώλη, Θωμάς Μπαμπάλης	343
Απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών/δασκάλων για το ρόλο της θεωρίας μάθησης του βιοπαιδαγωγισμού στη διδακτική τους αποτελεσματικότητα: Μια διαχρονική ποιοτική έρευνα Παναγιώτα Βάθη-Σαράβα, Ελένη Καρατζιά-Σταυλιώτη	358
Η δημοκρατία και η βιώσιμη ανάπτυξη ως περιεχόμενο σπουδών και διδακτική πράξη: Το σουηδικό παράδειγμα Petros Gougoulakis	371
Παιδεία του Πολίτη στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Ελληνικού Δημοτικού Σχολείου: Ευκαιρίες και προκλήσεις Γιάννης Σ. Ευθυμίου, Παναγιώτα Παπανικολάου	384

Διερεύνηση του δημοκρατικού κλίματος σε δημοτικά σχολεία και η σχέση του με την κατανομημένη ηγεσία, το καινοτομικό κλίμα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών

Ευστάθιος Ξαφάκος

Εκπαιδευτικός ΠΕ70 & Υπ. Διδάκτορας ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,
xafakos@uth.gr

Βασίλειος Σταυρόπουλος

Δρ., Εκπαιδευτικός
bstavro@uth.gr

Σταυρούλα Καλδή

Καθηγήτρια, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
kaldi@uth.gr

Αλεξάνδρα Σταυριανουδάκη

Εκπαιδευτικός ΠΕ70 & Υπ. Διδάκτορας ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
alexia_stavr89@yahoo.co.uk

Βασιλική Τζίκα

Εκπαιδευτικός ΠΕ70 & Υπ. Διδάκτορας ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
vatzika@pre.uth.gr

Αικατερίνη Βάσιου

Δρ., μέλος Ε.ΔΙ.Π., Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
evasiou@uowm.gr

Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Εκπαιδευτικός, Υπ. Διδάκτορας Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αιγαίου,
Επιστημονικός συνεργάτης Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.
pred18001@aegean.gr

Περίληψη

Το δημοκρατικό σχολικό κλίμα χαρακτηρίζεται από την ευρύτατη συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας στα ζητήματα της διοίκησης και του εκπαιδευτικού σχεδιασμού, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της σχολικής μονάδας. Η μέχρι τώρα έρευνα δεν φαίνεται να έχει μελετήσει επαρκώς παράγοντες, οι οποίοι ενισχύουν την ύπαρξη και διατήρησή του, καθώς και αν προκύπτουν απώτερα αποτελέσματα από την ύπαρξή του. Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση του βαθμού εμφάνισης του δημοκρατικού κλίματος σε Δημοτικά σχολεία και η σχέση του με την κατανομημένη ηγεσία, το καινοτομικό κλίμα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών. Το δείγμα αποτέλεσαν 105 εκπαιδευτικοί Α/θμιας Εκπ/σης οι οποίοι συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο για την ποσοτική αξιολόγηση των παραπάνω διαστάσεων. Τα αποτελέσματα της έρευνας

δείχνουν ότι στις λιγότερες από τις μισές σχολικές μονάδες εντοπίζεται η ύπαρξη δημοκρατικού και καινοτομικού κλίματος και η συλλογική αποτελεσματικότητα. Μικρό ποσοστό εκφράζεται ως προς την ύπαρξη χαρακτηριστικών κατανεμημένης ηγεσίας, ωστόσο η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων εκφράζεται θετικά ως προς την επαγγελματική ικανοποίηση. Ενδιαφέρον εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι η κατάσταση διαφέρει στα ολιγοθέσια Δημοτικά σχολεία.

Λέξεις-Κλειδιά: Δημοκρατικό κλίμα, κατανεμημένη ηγεσία, καινοτομικό κλίμα, συλλογική αποτελεσματικότητα, επαγγελματική ικανοποίηση.

Εισαγωγή

Η έννοια της δημοκρατίας είναι συνδεδεμένη με την εκπαίδευση όταν εξασφαλίζεται και διασφαλίζεται η συμμετοχή όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Ως εκ τούτου σε ένα δημοκρατικό σχολείο η εμπλοκή όλης της σχολικής κοινότητας, όπως και άλλων φορέων, είναι απαραίτητη για την επίτευξη της βελτίωσης της σχολικής μονάδας τόσο σε ζητήματα διοίκησης όσο και εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Υπάρχει έντονη και συνεχής ερευνητική δραστηριότητα αναφορικά με τη δημοκρατία και τις πτυχές της στην εκπαίδευση (Durr, 2005· Louis, 2010· Simpson & Dervin, 2017· Κατσαρού, 2020). Ωστόσο προκύπτουν εύλογα ερωτήματα που αναφέρονται στο κατά πόσο το σημερινό σχολείο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη δημοκρατικού κλίματος καθώς μάλιστα και αν προκύπτουν περαιτέρω συνέπειες από την ύπαρξή του. Η έως τώρα έρευνα δεν φαίνεται να έχει μελετήσει επαρκώς τους παράγοντες οι οποίοι ενισχύουν και διατηρούν την ύπαρξη του δημοκρατικού σχολικού κλίματος. Συνεπώς, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να διερευνήσει το βαθμό ύπαρξης δημοκρατικού κλίματος σε δημοτικά σχολεία και τη σχέση του με την κατανεμημένη ηγεσία, το καινοτομικό κλίμα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η σύνδεση κοινωνίας και σχολείου και η δυναμική σχέση μεταξύ τους θεωρείται αδιαμφισβήτητη. Κομμάτι μιας δημοκρατικής κοινωνίας είναι και το δημοκρατικό σχολείο. Το κλίμα που επικρατεί σε ένα σύγχρονο σχολείο για να θεωρηθεί δημοκρατικό είναι απαραίτητο να χαρακτηρίζεται από την ευρύτατη συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (γονείς, μαθητές, εκπαιδευτικοί και φορείς) των οποίων οι στάσεις, οι συμπεριφορές, οι πρακτικές και οι διαδικασίες ενθαρρύνουν το γόνιμο μεταξύ τους διάλογο και προωθούν τη συμμετοχική λήψη αποφάσεων για ζητήματα τόσο διοίκησης όσο και εκπαιδευτικού σχεδιασμού, με απώτερο καθολικό σκοπό τη βελτίωση τόσο της σχολικής μονάδας όσο και της σχολικής πραγματικότητας (Κατσαρού, 2020).

Βασικές προϋποθέσεις οι οποίες διευκολύνουν τη δημιουργία και τη διατήρηση ενός δημοκρατικού σχολικού κλίματος είναι η κατανεμημένη ηγεσία (*distributed leadership*), το καινοτομικό κλίμα (*innovative climate*), η συλλογική αποτελεσματικότητα (*collective efficacy*) και η επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών (*job satisfaction*). Πιο αναλυτικά, η κατανεμημένη ηγεσία λαμβάνει χώρα όταν τα μέλη μιας σχολικής κοινότητας συνεργάζονται ισότιμα καθένας με το ρόλο του για να διδάξουν και να βοηθήσουν τους μαθητές τους να πετύχουν, δημιουργώντας ταυτόχρονα ηγετικούς ρόλους, ευκαιρίες και πρωτοβουλίες για λήψη αποφάσεων στους εκπαιδευτικούς (Spillane, 2012). Επίσης, οι προαναφερθείσες ευκαιρίες και πρωτοβουλίες μπορούν καλύτερα να αναπτυχθούν, όταν

το σχολικό κλίμα χαρακτηρίζεται ως καινοτομικό και προωθεί τόσο την παραγωγή νέων ιδεών όσο και την εφαρμογή νέων πρακτικών στο δημοκρατικό σχολείο (Xafakos & Sarafidou, 2017: 344). Υπό αυτό το πρίσμα, καλλιεργείται και η συλλογική αποτελεσματικότητα (Bandura, 1994). Όπως αναφέρει ο Bandura (1997: 477-478), η συλλογική αποτελεσματικότητα αντιπροσωπεύει την κοινή πεποίθηση μιας ομάδας στο να μπορεί να οργανώνει και να εκτελεί δράσεις επιτυχώς, με σκοπό να παράγει συγκεκριμένα αποτελέσματα. Συνεπώς, εργαζόμενοι οι εκπαιδευτικοί μέσα σε ένα δημοκρατικό σχολικό κλίμα που διακατέχεται από τα παραπάνω χαρακτηριστικά οδηγούνται στην ικανοποίηση που απολαμβάνουν από την εργασία τους (Trepurtharat & Tayiam, 2014).

Προηγούμενες εμπειρικές μελέτες έχουν διερευνήσει αποσπασματικά τη σχέση μεταξύ δύο ή και περισσότερων πτυχών από τις προαναφερόμενες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι έρευνες των Moolenaar, Daly και Sleegers (2010) και των Sarafidou και Xafakos (2015) που μελετούν τη σχέση της ηγεσίας με το καινοτομικό κλίμα, η έρευνα των Trepurtharat και Tayiam (2014) αναφορικά με το σχολικό κλίμα και την επαγγελματική ικανοποίηση, η έρευνα των Moolenaar, Sleegers και Daly (2012) για τη συλλογική αποτελεσματικότητα και τα χαρακτηριστικά της και η έρευνα της García Torres (2018) που διερευνά τη σχέση της κατανομημένης ηγεσίας με την επαγγελματική ικανοποίηση. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί συνδυαστικά και ολόπλευρα να εξετάσει τον βαθμό ύπαρξης του δημοκρατικού σχολικού κλίματος σε δημοτικά σχολεία από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και τη σχέση του με την κατανομημένη ηγεσία, το καινοτομικό κλίμα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών.

Μέθοδος

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί την ποσοτική ερευνητική προσέγγιση. Το δείγμα αποτέλεσαν 105 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την επιλογή των οποίων ακολουθήθηκε η μέθοδος ευκολίας (Robson, 2010· Robson & McCartan, 2016) με χαρακτηριστικά “χιονοστοιβάδας”.

Πίνακας 1: «Χαρακτηριστικά του δείγματος»

Δημογραφικά χαρακτηριστικά	N	N%
<i>Φύλο</i>		
Άνδρας	20	19,05%
Γυναίκα	85	80,95%
<i>Ηλικία</i>		
25-35	49	46,67%
36-45	26	24,76%
46<	30	28,57%
<i>Μέγεθος σχολείου</i>		
Ολιγοθέσιο	23	21,90%
Πολυθέσιο	82	78,10%
<i>Αριθμός εκπαιδευτικών</i>		
Μέχρι 5	15	14,29%
6-10	17	16,19%
11<	73	69,52%

Από αυτούς οι 20 (19,05%) ήταν άντρες και οι 85 (80,95%) γυναίκες οι οποίοι υπηρετούσαν σε πολυθέσια (78,10%) ή ολιγοθέσια (21,90%) δημοτικά σχολεία της χώρας. Στα σχολεία τους υπηρετούσαν μέχρι πέντε (5) εκπαιδευτικοί στο 14,29% των συμμετεχόντων, από έξι (6) έως δέκα (10) εκπαιδευτικοί στο 16,19% και περισσότεροι των 11 εκπαιδευτικών στο 69,52%. Αναλυτικά τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν για να επιτευχθεί ο σκοπός της μελέτης είναι τα εξής:

(α) Ποιος είναι ο βαθμός εμφάνισης του δημοκρατικού σχολικού κλίματος, σύμφωνα με την άποψη των εκπαιδευτικών; (β) Ποιος ο βαθμός εφαρμογής της κατανεμημένης ηγεσίας; (γ) Ποιος ο βαθμός εμφάνισης του καινοτομικού κλίματος; (δ) Ποιος ο βαθμός συλλογικής αποτελεσματικότητας; (ε) Ποια τα επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών; (ζ) Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των ανωτέρω μεταβλητών; (η) Υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των εξαρτημένων μεταβλητών και των δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων; (θ) Ποιες από τις μεταβλητές μπορούν να ευνοήσουν το καινοτομικό κλίμα; (ι) Ποιες μεταβλητές μπορούν να ευνοήσουν τη συλλογική αποτελεσματικότητα;

Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, το οποίο δημιουργήθηκε από την ερευνητική ομάδα, βασισμένο στην υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία (βλ. Παράρτημα). Ήταν χωρισμένο σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (φύλο, ηλικία) και ερωτήματα αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του σχολείου που εργάζονται (μέγεθος σχολείου, αριθμός εκπαιδευτικών που υπηρετούν στο ίδιο σχολείο).

Το δεύτερο και κύριο μέρος του ερωτηματολογίου απαρτίστηκε από πενήντα (49) ερωτήματα (σε πεντάβαθμη κλίμακα Likert), που αντιστοιχούσαν σε πέντε (5) υποκλίμακες ως εξής:

(α) **Δημοκρατικό σχολικό κλίμα.** Το σύνολο των ερωτήσεων ήταν 25. Οι εννέα υιοθετήθηκαν και αποδόθηκαν στα ελληνικά από το ερευνητικό εργαλείο του Ozcan (2016), το οποίο μετρά συγκεκριμένα τη δημοκρατική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών (βλ. Παράρτημα). Ο δείκτης εσωτερικής συνοχής ήταν υψηλός, $\alpha=0,96$. Ενδεικτικές ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

«οι εκπαιδευτικοί αφουγκράζονται τις ανάγκες των μαθητών/τριών τους, όταν σχεδιάζουν τη διδασκαλία τους», «οι εκπαιδευτικοί κατευθύνουν τους/τις μαθητές/τριες στο να είναι ανεκτικοί και να σέβονται τις διαφορετικές απόψεις μες στην τάξη», «οι εκπαιδευτικοί καθορίζουν τους κανόνες της τάξης μαζί με τους/τις μαθητές/τριες», «οι εκπαιδευτικοί δίνουν την ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριες να εκφράζονται ελεύθερα», «οι εκπαιδευτικοί είναι «ανοιχτοί/ές» στην κριτική για τον εαυτό τους και τις τάξεις τους», «οι εκπαιδευτικοί φροντίζουν να προάγουν τη συνεργασία», «οι εκπαιδευτικοί δίνουν το δικαίωμα στους/στις μαθητές/τριες να αμυνθούν όταν παραβιάζονται οι κανόνες της τάξης», «οι εκπαιδευτικοί είναι προσεκτικοί/ές στο να δώσουν ίσα δικαιώματα στους μαθητές τους».

- (β) **Κατανεμημένη ηγεσία**, όπου επιλέχθηκαν πέντε (5) δηλώσεις ($\alpha=0,71$) από το ερευνητικό εργαλείο της Gordon (2005) όπως:
«Το σχολείο, που υπηρετώ, παρέχει ευκαιρίες ανάληψης ηγετικών ρόλων στους εκπαιδευτικούς», «Παρέχονται ευκαιρίες στους νέους δασκάλους για ανάληψη ηγετικών ρόλων».
- (γ) **Καινοτομικό σχολικό κλίμα** όπου επιλέχθηκαν επτά (7) δηλώσεις ($\alpha=0,95$) από το ερευνητικό εργαλείο των Moolenaar et al. (2010). Το πρωτότυπο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει έξι δηλώσεις. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας προστέθηκε άλλη μία. Παραδείγματα δηλώσεων είναι οι παρακάτω:
«Οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο μου είναι πρόθυμοι να δοκιμάσουν νέες ιδέες», «Οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο μου συνεχώς μαθαίνουν και αναπτύσσουν νέες ιδέες», «οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο μου προσπαθούν να βελτιώσουν τη διδασκαλία τους», «οι εκπαιδευτικοί είναι πρόθυμοι να αναλάβουν ρίσκα, προκειμένου να βελτιώσουν το σχολείο».
- (δ) **Συλλογική αποτελεσματικότητα**. Η πρωτότυπη κλίμακα είναι δημιουργία των Goddard, Hoy & Woolfolk Hoy (2000) και περιλαμβάνει 21 δηλώσεις. Οι Moolenaar et al. (2012) χρησιμοποίησαν πέντε ερωτήσεις από την πρωτότυπη κλίμακα, εξηγώντας ότι αυτές, μετά από τη διεξαγωγή παραγοντικής ανάλυσης, δημιουργούν έναν παράγοντα ο οποίος «απορροφά» το 50% της συνολικής μεταβλητότητας. Η παρούσα έρευνα υιοθέτησε τις δηλώσεις που πρότειναν οι Moolenaar (2012) και τις προσάρμοσε στα ελληνικά, προσθέτοντας άλλη μία (Moolenaar et al, 2012), επομένως προέκυψαν έξι δηλώσεις ($\alpha=0,90$), διότι η μία δήλωση, η οποία αναφέρεται στους «δύσκολους μαθητές» ερμηνεύτηκε διττά, δηλαδή δύσκολοι μαθητές ως ζωντροί μαθητές και δύσκολοι μαθητές ως μαθητές με δυσκολίες στη μάθηση. Επομένως, οι δηλώσεις στο σύνολο ήταν έξι (6). ενδεικτικές δηλώσεις είναι οι ακόλουθες.
«οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοί στο να ενθαρρύνουν και να δώσουν κίνητρα στους/τις μαθητές/τριές τους», «οι εκπαιδευτικοί έχουν την ικανότητα να παρακινήσουν και να «προκαλέσουν» τους/τις μαθητές/τριές τους να μάθουν», «οι εκπαιδευτικοί έχουν την ικανότητα να διαχειριστούν τους “ζωντρούς” μαθητές».
- (ε) **Επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών** όπου επιλέχθηκαν έξι (6) από τις επτά δηλώσεις από το TJSS (The Teacher Job Satisfaction) των Pepe, Addimando και Veronese (2017) ($\alpha=0,89$).

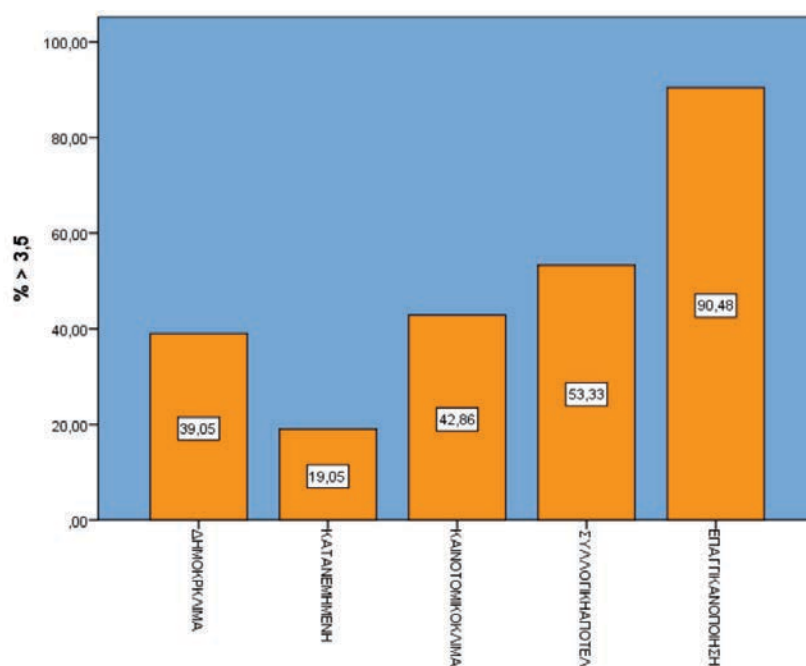
Αποτελέσματα

Η περιγραφική και επαγωγική στατιστική ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων της έρευνας υλοποιήθηκε μέσω του στατιστικού πακέτου S.P.S.S. 23. Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν πληροφορίες σχετικά με τη μέση τιμή (Μ.Ο.) και την τυπική απόκλιση (Τ.Α.) των πέντε υποκλιμάκων της έρευνας (βλ. Πίνακας 2) όπως επίσης και τα ποσοστά συμφωνίας των απαντήσεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών (βλ. Πίνακας 3).

Πίνακας 2: «Μέσες Τιμές, τυπικές αποκλίσεις και αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας παραγόντων του εργαλείου»

Παράγοντες	Μ.Ο.	Τ.Α.	Cronbach's α
Δημοκρατικό κλίμα	3,30	0,84	0,96
Κατανεμημένη ηγεσία	2,80	0,84	0,71
Καινοτομικό κλίμα	3,30	1,11	0,95
Συλλογική αποτελεσματικότητα	3,58	0,93	0,90
Επαγγελματική ικανοποίηση	4,26	0,83	0,89

Πιο αναλυτικά, η μέση τιμή για το δημοκρατικό κλίμα είναι 3,30 με ποσοστό συμφωνίας 39,05, για την κατανεμημένη ηγεσία 2,80 με ποσοστό συμφωνίας 19,05, για το καινοτομικό κλίμα 3,30 με ποσοστό συμφωνίας 42,86, για τη συλλογική αποτελεσματικότητα 3,58 με ποσοστό συμφωνίας 53,33 και για την επαγγελματική ικανοποίηση 4,26 με ποσοστό συμφωνίας 90,48.

Πίνακας 3: «Ποσοστά συμφωνίας των εκπαιδευτικών (Score>3.5)»

Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε έλεγχος της κατανομής συχνοτήτων για όλες τις μεταβλητές, με τη χρήση του Kolmogorov-Smirnov Test, καθώς και έλεγχος των z-scores της κάθε σύνθετης μεταβλητής. Οι τιμές του z ήταν <3 με αποτέλεσμα να αξιοποιηθούν παραμετρικοί στατιστικοί έλεγχοι για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Ο στατιστικός έλεγχος με τη χρήση του παραμετρικού κριτηρίου T-test ανέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις υπό μελέτη μεταβλητές και τον τύπο του σχολείου (βλ. Πίνακα 4).

Πίνακας 4: «Αξιολόγηση διαφορών και μέγεθος ισχύος ανάμεσα στον τύπο της σχολικής μονάδας υπηρετήσης και τους παράγοντες του ερευνητικού εργαλείου»

Παράγοντες	Τύπος	N	M.O.	T.A.	t-test	Hedges' g
Δημοκρατικό κλίμα	Ολιγοθέσιο	23	3,86	0,77	3,75*	0,89
	Πολυθέσιο	82	3,15	0,81		
Κατανεμημένη ηγεσία	Ολιγοθέσιο	23	3,17	0,80	2,37*	0,56
	Πολυθέσιο	82	2,71	0,83		
Καινοτομικό κλίμα	Ολιγοθέσιο	23	3,96	0,97	3,34*	0,79
	Πολυθέσιο	82	3,12	1,09		
Συλλογική αποτελεσματικότητα	Ολιγοθέσιο	23	4,11	0,70	3,18*	0,75
	Πολυθέσιο	82	3,44	0,94		
Επαγγελματική ικανοποίηση	Ολιγοθέσιο	23	4,53	0,59	1,74	0,41
	Πολυθέσιο	82	4,19	0,88		

* $p < 0,05$

Η ανάλυση της διακύμανσης (Analysis of Variance, ANOVA) ανάμεσα στον αριθμό των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στην σχολική μονάδα και τους τρεις από τους πέντε παράγοντες του ερωτηματολογίου ανέδειξε επίσης διαφοροποιήσεις (βλ. Πίνακας 5).

Πίνακας 5: «Ανάλυση διακύμανσης ανάμεσα στον αριθμό των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε ένα σχολείο και στους παράγοντες του ερευνητικού εργαλείου»

Παράγοντες	Αριθμός εκπ/κων	N	M.O.	T.A.	F	p
Δημοκρατικό κλίμα	≤5	15	3,85	0,86	7,12	0,001
	6-10	17	3,64	0,75		
	>11	73	3,11	0,80		
Κατανεμημένη ηγεσία	≤5	15	3,09	0,93	4,13	0,02
	6-10	17	3,21	0,84		
	>11	73	2,66	0,79		
Καινοτομικό κλίμα	≤5	15	3,95	1,10	4,17	0,02
	6-10	17	3,54	1,05		
	>11	73	3,11	1,10		

Η περαιτέρω ανάλυση για τον έλεγχο πιθανόν συσχετίσεων (Pearson's r) μεταξύ των μεταβλητών φανέρωσε πως όλες οι μεταβλητές συσχετίζονται θετικά μεταξύ τους σε στατιστικά σημαντικό βαθμό και κυμαίνονται μεταξύ 0,47-0,86 (βλ. Πίνακα 6).

Πίνακας 6: «Συσχετίσεις ανεξάρτητων μεταβλητών»

Παράγοντες		1	2	3	4	5
1	Δημοκρατικό κλίμα	1,00				
2	Κατανεμημένη ηγεσία	0,670*	1,00			
3	Καινοτομικό κλίμα	0,801*	0,644*	1,00		
4	Συλλογική αποτελεσματικότητα	0,801*	0,579*	0,864*	1,00	
5	Επαγγελματική ικανοποίηση	0,561*	0,466*	0,546*	0,567*	1,00

* $p < 0,05$

Τέλος, διεξήχθη έλεγχος προβλεπτικών παραγόντων της κάθε μεταβλητής, μέσω της ανάλυσης παλινδρόμησης κατά βήματα, οποία έδειξε ότι το καινοτομικό κλίμα μπορεί να προβλεφθεί σε μεγάλο ποσοστό 79% ($R^2 = 0.79$) από τη συλλογική αποτελεσματικότητα, το δημοκρατικό κλίμα και την κατανεμημένη ηγεσία. Αντίστοιχα η συλλογική αποτελεσματικότητα μπορεί να προβλεφθεί σε ποσοστό 78% ($R^2 = 0.78$) από το καινοτομικό και δημοκρατικό σχολικό κλίμα, γεγονός που φανερώνει την αλληλεπίδραση και αλληλοσυμπληρωματικότητα του καινοτομικού κλίματος και της συλλογικής αποτελεσματικότητας. Τέλος η επαγγελματική ικανοποίηση μπορεί να προβλεφθεί από τη συλλογική αποτελεσματικότητα και το δημοκρατικό κλίμα σε ποσοστό 34% 79% ($R^2 = 0.34$).

Συζήτηση/Συμπεράσματα

Η παρούσα ερευνητική μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει το βαθμό ύπαρξης δημοκρατικού κλίματος σε δημοτικά σχολεία της χώρας και τη σχέση του με την κατανεμημένη ηγεσία, το καινοτομικό κλίμα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών με τη χορήγηση ερωτηματολογίου σε εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σε γενικές γραμμές, από τα πορίσματα της συγκεκριμένης έρευνας φαίνεται ότι το δημοκρατικό και το καινοτομικό κλίμα σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών δεν επικρατεί σε μεγάλο βαθμό σε δημοτικά σχολεία. Λιγότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες εκπαιδευτικούς εκφράζονται θετικά ως προς την ύπαρξη δημοκρατικού κλίματος (39,05%) και λιγότεροι από τους μισούς επίσης εκπαιδευτικούς εκφράζονται θετικά ως προς την ύπαρξη καινοτομικού κλίματος (42,86%). Επιπλέον, οι μισοί ερωτηθέντες περίπου εκφράζονται θετικά ως προς τη συλλογική αποτελεσματικότητα (53,33%), ενώ μόνο το 20% εκφράζεται θετικά ως προς την ύπαρξη χαρακτηριστικών κατανεμημένης ηγεσίας στο σχολείο όπου εργάζονται. Αξίζει να σημειωθεί πως, παρά την ελάχιστη ως και καθόλου ύπαρξη των παραπάνω χαρακτηριστικών, η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών εκφράζεται θετικά ως προς την επαγγελματική ικανοποίηση (90,48%), γεγονός που ίσως οφείλεται σε διαφορετικές πηγές άντλησης αυτής της ικανοποίησης. Ωστόσο, παρουσιάζει ενδιαφέρον οι μεταβλητές της έρευνας να ιδωθούν υπό το πρίσμα των σχέσεων που διαμορφώνεται μεταξύ τους, λαμβάνοντας επίσης υπόψη επιμέρους παράγοντες.

Πιο συγκεκριμένα, ενδιαφέρον εύρημα της παρούσας μελέτης αποτελεί το γεγονός ότι τα ολιγοθέσια Δημοτικά σχολεία και ο μικρός αριθμός εκπαιδευτικών στη σχολική μονάδα φαίνεται να ενισχύουν περισσότερο την ύπαρξη χαρακτηριστικών του δημοκρατικού κλί-

ματος, του καινοτομικού κλίματος, της κατανεμημένης ηγεσίας, της συλλογικής αποτελεσματικότητας και επαγγελματικής ικανοποίησης. Σχετικές μελέτες κατατάσσουν στα πλεονεκτήματα των ολιγοθέσιων σχολείων το θετικό κλίμα, αλλά και το συνεργατικό πνεύμα που χαρακτηρίζει τα σχολεία αυτά (Νικολάου 2000· Μπρούζος 2002· Κακλαμάνης 2005, όπ. αναφ. στο Σταυρόπουλος & Ξαφάκος, 2020: 311). Ενδεχομένως θα μπορούσε να γίνει αναφορά και για την ποιότητα της αλληλεπίδρασης, η οποία στα ολιγοθέσια σχολεία να διευκολύνεται κι από μία διαφορετική σχολική «καθημερινότητα» που υφίσταται στα πλαίσια αυτά. Ο αριθμός των μαθητών δεν είναι μεγάλος όπως και ο αντίστοιχος φόρτος εργασίας, ενώ μπορεί να αναδεικνύονται ατομικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών τέτοια, που ίσως να μην ήταν εύκολα «διαγνώσιμα» από τη σχολική ηγεσία αφενός και, αφετέρου, η σχολική ηγεσία, στο πλαίσιο του διττού της ρόλου (διοικητικό και διδακτικό έργο), να κατανέμει ρόλους και να αποτελεί πηγή κινήτρων για τους εκπαιδευτικούς, έτσι ώστε να είναι ενεργοί συμμετέχοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία γεγονός που με τη σειρά του προάγει το αίσθημα συλλογικής αποτελεσματικότητας και επαγγελματικής ικανοποίησης.

Η επαγγελματική ικανοποίηση προβλέπεται σε σημαντικό βαθμό από τη συλλογική αποτελεσματικότητα και το δημοκρατικό κλίμα, ενώ το καινοτομικό κλίμα προβλέπεται σημαντικά από τη συλλογική αποτελεσματικότητα, το δημοκρατικό κλίμα και την κατανεμημένη ηγεσία. Συναφείς εμπλαισιωμένοι οργανωτικοί παράγοντες (ηγεσία και αυτο-αποτελεσματικότητα) φαίνεται πως επέδρασαν σε σημαντικό βαθμό στην πρόβλεψη του καινοτομικού κλίματος σε πρόσφατη έρευνα των Λέστου και Σταυρόπουλου (2020), αναδεικνύοντας τις ενέργειες εκείνες που χρειάζεται να προβεί η σχολική ηγεσία για την παροχή κινήτρων στο προσωπικό που θα τονώσουν το αίσθημα τόσο της ατομικής όσο και συλλογικής αποτελεσματικότητας, το οποίο αίσθημα, σε συνδυασμό με την προαγωγή ενός κλίματος αλληλοαποδοχής και αναγνώρισης του έργου των εκπαιδευτικών, θα συμβάλει στη δημιουργία ενός καινοτομικού σχολικού κλίματος. Κάτι τέτοιο φαίνεται πως αποτυπώνεται και στην ισχυρή συσχέτιση που φάνηκε ότι βρέθηκε ανάμεσα στις μεταβλητές του δημοκρατικού και του καινοτομικού σχολικού κλίματος, εύρημα που δηλώνει ότι το δημοκρατικό σχολικό κλίμα «γεννά» καινοτόμες ιδέες και επιδρά στη συλλογική αποτελεσματικότητα της σχολικής μονάδας.

Κατανεμημένη ηγεσία και δημοκρατικό κλίμα φαίνεται ότι συνυπάρχουν. Άλλωστε, η δημοκρατική ηγεσία αποτελεί έκφανση της αειφορικής ηγεσίας (Kochan & Reed, 2005), μία από τις αρχές της οποίας αφορά και στο ότι ο διευθυντής/ηγέτης αποτελεί παράγοντα διοικητικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών. Μέσα από τις αρχές της δημοκρατικής ηγεσίας, οι ηγέτες προχωρούν πέρα από τις «τετριμμένες» τυπικές υπηρεσιακές υποχρεώσεις (να είναι καλοί, να κάνουν σωστά τη δουλειά τους προκειμένου να προαχθούν) στις ευθύνες που έχουν αναλάβει ως ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες, έναντι των συμπολιτών τους (Kochan & Reed, 2005a) καθώς, φυσικά και των συναδέλφων τους, κατανέμοντας αρμοδιότητες και δίνοντας μία νέα διάσταση στην άσκηση ηγεσίας στο πλαίσιο του σχολείου με απώτερο στόχο την εκπαιδευτική αλλαγή (Fullan, 2006).

Αναφορικά με τους περιορισμούς της έρευνας, μπορεί να συνυπολογιστεί το μικρό δείγμα και η μέθοδος ευκολίας. Μια μελλοντική ερευνητική προσπάθεια μπορεί να περιλαμβάνει την άρση αυτών των περιορισμών, διερευνώντας το εύρος των συμμετεχόντων, την περαιτέρω ανάλυση με ανάλυση διαδρομών (*path analysis*), προκειμένου να διερευνη-

θούν οι έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών αλλά και τη συλλογή ποιοτικών δεδομένων, με σκοπό τη συνάρθρωση ποσοτικών και ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων, προκειμένου να προκύψει μία σφαιρικότερη εικόνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσσον

- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY, US: W. H. Freeman.
- Gordon, Z. (2005), "The effect of distributed leadership on student achievement", doctoral dissertation. Central Connecticut State University.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: The Free Press.
- Durr, K. (2005). *The school: A democratic learning community: The All-European Study on Pupils' Participation in School*. Council of Europe: Germany.
- Fullan, M. (2006). The future of educational change: system thinkers in action. *Journal of Educational Change*, 7 (3), 113-122.
- García Torres, D. (2018). Distributed leadership and teacher job satisfaction in Singapore. *Journal of Educational Administration*, 56(1), 127-142.
- Goddard, R. D., Hoy, W. K., & Hoy, A. W. (2000). Collective teacher efficacy: Its meaning, measure, and impact on student achievement. *American Educational Research Journal*, 37(2), 479-507.
- Gordon, Z. (2005). *The effect of distributed leadership on student achievement. (Doctoral Dissertation)*. Connecticut: Central Connecticut State University.
- Kochan, F.K., & Reed, C. J. (2005). Collaborative Leadership, Community Building, and Democracy in Public Education. In English, F.W. (Ed.), *The Sage Handbook of Educational Leadership: Advances in theory, research and practice* (pp.68-84). Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.
- Kochan, F.K., & Reed, C. J. (2005a). Multiple Lenses of Democratic Leadership. In English, F.W. (Ed.), *The Sage Handbook of Educational Leadership: Advances in theory, research and practice* (pp.1-5). Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.
- Louis, K. S. (2010). Democratic Schools, Democratic Communities: Reflections in an International Context. *Leadership and Policy in Schools*, 2(2), 93-108.
- Moolenaar N. M., Daly, A. J., & Slegers, P. J. C. (2010). Occupying the principal position: Examining relationships between transformational leadership, social network position, and schools' innovative climate. *Educational Administration Quarterly*, 46(5), 623-670.
- Moolenaar, N. M., Slegers, P. J. C., & Daly, A. J. (2012). Teaming Up: Linking collaboration networks, collective efficacy, and student achievement. *Teaching and Teacher Education*, 28, 251-262.
- Özcan, G. (2016). Development of democratic teacher behavior scale (DTBS). *Educational Research and Reviews*, 11(6), 260-268.
- Pepe, A., Addimando, L., and Veronese, G. (2017). Measuring teacher job satisfaction: assessing invariance in the Teacher Job Satisfaction Scale (TJSS) across six countries. *Europe's Journal of Psychology*, 13, 396-416.
- Robson, C., & McCartan, K. (2016). *Real World Research* (4th ed.). Chichester: Wiley.

- Sarafidou, J., & Xafakos, E. (2015). Transformational Leadership and Principals' Innovativeness: Are They the "Keys" for the Research and Innovation Oriented School?. In K. Beycioglu, & P. Pashiardis (Eds.) *Multidimensional Perspectives on Principal Leadership Effectiveness* (pp. 324-348). Hershey, PA: Information Science Reference.
- Simpson, A., & Dervin, F. (2017). 'Democracy' in education: an omnipresent yet distanced 'other'. *Palgrave communications*, 3(24), 1-10.
- Spillane, J. P. (2012). *Distributed leadership*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Treputtharat, S. & Tayiam, S. (2014). School Climate affecting Job Satisfaction of Teachers in Primary Education, KhonKaen, Thailand. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 996-1000.
- Xafakos, E., & Sarafidou, J. (2017). Greek Elementary school teachers' attitudes towards educational research in relation to research experience and knowledge. In D. M. Kakana, & P. Manoli (eds.). *Digital Proceedings from the 3rd International Symposium on New Issues on Teacher Education-ISNITE 2015* (pp. 248-348) (Volos, Greece, 11-13 September 2015). Volos: University of Thessaly Press.

Ελληνόγλωσσον

- Κατσαρού, Ε. (2020). Η δημοκρατία στο σχολείο. Προοπτικές από την αξιοποίηση διαδικασιών έρευνας-δράσης και κριτικού γραμματισμού. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Λέστος, Ε., & Σταυρόπουλος, Β. (2020). Η αυτεπάρκεια και το άγχος των διευθυντών σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όσον αφορά τη διοικητική χρήση των ΤΠΕ. *Εγκριμένο για δημοσίευση στο περιοδικό Νέος Παιδαγωγός online 21* (Νοέμβριος 2020). Δικτυακός τόπος: <http://neospaidagogos.online/>
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (2^η εκδ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Σταυρόπουλος, Β.Μ., & Μπαγινέτας, Κ.Ν. (2015). *Αιφορική ηγεσία σε σχολικές μονάδες: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρική έρευνα*. Λαμία: Εκδόσεις "τοΒιβλίο". ISBN: 978-618-81935-3-6 (e-book/pdf).
- Σταυρόπουλος, Β., & Ξαφάκος, Ε. (2020). Οι απόψεις των εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης σχετικά με το δημιουργικό-καινοτομικό σχολικό κλίμα και την ηγεσία που το ευνοεί: Η επίδραση του φύλου και των ετών προϋπηρεσίας. *EducatioNext*, 3, 301-318. Διαθέσιμο στο: http://educationext.gr/files/ednext_3o_teychos_02_2020.pdf

Abstract

This study aims to explore the presence and the level of democratic school climate as well as how this is related to distributed leadership, innovative school climate, communitative effectiveness and teachers job satisfaction. 105 primary school teachers participated on this quantitative research study answering a self-reported questionnaire with Likert-scale questions. The outcomes showed that less than half of the participants expressed positively about the presence of democratic climate in their schools and communitative effectiveness. Less than 20% of the participants points out elements of distributed leadership although they feel extremely job satisfied. Implications of the study and future research opportunities are also discussed.

Keywords: Democratic school climate, distributed leadership, innovative climate, communitative effectiveness, job satisfaction.

Παράρτημα

Στο παράρτημα παρουσιάζεται το πλήρες ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα.

Α. Δημοκρατικό κλίμα						
Στο σχολείο που υπηρετώ:						
1	Οι εκπαιδευτικοί είναι δίκαιοι	1	2	3	4	5
2	Οι εκπαιδευτικοί αφουγκράζονται τις ανάγκες των μαθητών/τριών τους, όταν σχεδιάζουν τη διδασκαλία τους.	1	2	3	4	5
3	Οι εκπαιδευτικοί κατευθύνουν τους/τις μαθητές/τριες στο να είναι ανεκτικοί και να σέβονται τις διαφορετικές απόψεις μες στην τάξη.	1	2	3	4	5
4	Οι εκπαιδευτικοί καθορίζουν τους κανόνες της τάξης μαζί με τους/τις μαθητές/τριες.	1	2	3	4	5
5	Οι εκπαιδευτικοί δίνουν την ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριες να εκφράζονται ελεύθερα.	1	2	3	4	5
6	Οι εκπαιδευτικοί είναι «ανοικτοί/ές» στην κριτική για τον εαυτό τους και τις τάξεις τους.	1	2	3	4	5
7	Οι εκπαιδευτικοί φροντίζουν να προάγουν τη συνεργασία.	1	2	3	4	5
8	Οι εκπαιδευτικοί δίνουν το δικαίωμα στους/στις μαθητές/τριες να αμυνθούν όταν παραβιάζονται οι κανόνες της τάξης	1	2	3	4	5
9	Οι εκπαιδευτικοί είναι προσεκτικοί/ές στο να δώσουν ίσα δικαιώματα στους μαθητές τους.	1	2	3	4	5
10	Μαθητές/τριες και εκπαιδευτικοί συμμετέχουν ισότιμα στη διαμόρφωση της σχολικής ζωής.	1	2	3	4	5
11	Οι μαθητές/τριες έχουν τη δυνατότητα και την ενθάρρυνση από το εκπαιδευτικό προσωπικό να μάθει –ή, καλύτερα, να ερευνήσει– ό,τι θέλει, αν θέλει, με όποιο τρόπο θέλει, στον χρόνο που θέλει.	1	2	3	4	5
12	Εκτός από τις τακτικές παιδαγωγικές συνεδριάσεις, έχουν οριστεί συναντήσεις με όλους τους εκπαιδευτικούς σε τακτά διαστήματα για τα θέματα και τις στρατηγικές του σχολείου.	1	2	3	4	5
13	Εκτός από τις τακτικές παιδαγωγικές συνεδριάσεις, έχουν οριστεί συναντήσεις με όλους τους μαθητές (με αντιπροσωπεία μαθητών) σε τακτά διαστήματα για τα θέματα και τις στρατηγικές του σχολείου.	1	2	3	4	5
14	Έχει διαμορφωθεί εσωτερικός κανονισμός του σχολείου με τη συμμετοχή των μαθητών/τριών.	1	2	3	4	5
15	Υπάρχει συμμετοχική λήψη αποφάσεων.	1	2	3	4	5
16	Οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν ενεργά στην οργάνωση του σχολείου.	1	2	3	4	5
17	Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν ενεργά στην οργάνωση του σχολείου.	1	2	3	4	5
18	Οι γονείς συμμετέχουν ενεργά στην οργάνωση του σχολείου.	1	2	3	4	5
19	Οι γονείς ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες του σχολείου.	1	2	3	4	5
20	Λαμβάνεται υπόψη η γνώμη των γονέων για θέματα του σχολείου.	1	2	3	4	5
21	Γίνεται πάντα γόνιμος διάλογος μεταξύ των εκπαιδευτικών.	1	2	3	4	5
22	Γίνεται γόνιμος διάλογος μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών.	1	2	3	4	5
23	Γίνεται γόνιμος διάλογος μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων.	1	2	3	4	5
24	Γίνεται γόνιμος διάλογος μεταξύ εκπαιδευτικών και τοπικών φορέων (δήμος, κοινότητα κλπ).	1	2	3	4	5
25	Οι τοπικοί φορείς ενθαρρύνονται στο να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δράσεις του σχολείου.	1	2	3	4	5

B. Κατανεμημένη ηγεσία (Gordon, 2005) (5 δηλώσεις)						
26	Οι εκπαιδευτικοί, που αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους στο σχολείο, έχουν στη διάθεσή τους επαρκείς 'πόρους' για να κάνουν ουσιώδεις παρεμβάσεις στο σχολείο.	1	2	3	4	5
27	Οι εκπαιδευτικοί, που αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους στο σχολείο έχουν επαρκή χρόνο, για να κάνουν ουσιώδεις παρεμβάσεις στο σχολείο.	1	2	3	4	5
28	Οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονται για την ανάληψη ηγετικών ρόλων.	1	2	3	4	5
29	Το σχολείο, που υπηρετώ, παρέχει ευκαιρίες ανάληψης ηγετικών ρόλων στους εκπαιδευτικούς.	1	2	3	4	5
30	Παρέχονται ευκαιρίες στους νέους δασκάλους για ανάληψη ηγετικών ρόλων.	1	2	3	4	5
Γ. Καινοτομικό σχολικό κλίμα (Moolenaar et al., 2010) (7 δηλώσεις)						
31	Οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο μου είναι πρόθυμοι να δοκιμάσουν νέες ιδέες.	1	2	3	4	5
32	Οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο μου συνεχώς μαθαίνουν και αναπτύσσουν νέες ιδέες.	1	2	3	4	5
33	Οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο μου προσπαθούν να βελτιώσουν τη διδασκαλία τους.	1	2	3	4	5
34	Οι εκπαιδευτικοί είναι πρόθυμοι να αναλάβουν ρίσκα, προκειμένου να βελτιώσουν το σχολείο.	1	2	3	4	5
35	Οι εκπαιδευτικοί έχουν θετική στάση για αυτενέργεια (μπορώ και θέλω να ενεργώ).	1	2	3	4	5
36	Οι εκπαιδευτικοί ενισχύονται στο να πράττουν με βάση το μέγιστο των δυνατοτήτων τους.	1	2	3	4	5
37	Στους εκπαιδευτικούς αρέσει να εφαρμόζουν πρωτότυπες ιδέες είτε δικές τους είτε άλλων συναδέλφων.	1	2	3	4	5
Δ. Συλλογική αποτελεσματικότητα (Goddard, Hoy & Woolfolk Hoy, 2000; Moolenaar et al., 2012) (6 δηλώσεις)						
38	Οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοί στο να ενθαρρύνουν και να δώσουν κίνητρα στους/τις μαθητές/τριές τους.	1	2	3	4	5
39	Οι εκπαιδευτικοί έχουν την ικανότητα να παρακινήσουν και να «προκαλέσουν» τους/τις μαθητές/τριές τους να μάθουν.	1	2	3	4	5
40	Οι εκπαιδευτικοί έχουν την ικανότητα να διαχειριστούν τους «ζωηρούς» μαθητές.	1	2	3	4	5
41	Οι εκπαιδευτικοί έχουν την ικανότητα να διαχειριστούν τους/τις μαθητές/τριές τους με δυσκολίες στη μάθηση.	1	2	3	4	5
42	Οι εκπαιδευτικοί έχουν την πεποίθηση ότι οι μαθητές/τριές τους μπορούν να μάθουν και να τα καταφέρουν.	1	2	3	4	5
43	Αν ένας μαθητής/μία μαθήτρια δεν θέλει να μάθει, οι εκπαιδευτικοί τα παρατάνε (R).	1	2	3	4	5
Ε. Επαγγελματική ικανοποίηση (Pepe, Addimando & Veronese, 2017) (6 δηλώσεις)						
44	Είμαι ικανοποιημένος/η που εργάζομαι στο συγκεκριμένο σχολείο.	1	2	3	4	5
45	Η δουλειά μου με εμπνέει.	1	2	3	4	5
46	Είμαι περήφανος/η για τη δουλειά που κάνω	1	2	3	4	5
47	Είμαι ικανοποιημένος/η από το διδακτικό κι εκπαιδευτικό μου έργο.	1	2	3	4	5
48	Νιώθω γεμάτος/η από τη δουλειά μου	1	2	3	4	5
49	Κάθε πρωί έρχομαι με χαρά και καλή διάθεση στο σχολείο.	1	2	3	4	5

ISBN

978-960-9439-78-7

